

УДК 373.015.3:502/504

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.287935>

Лілія Стахів, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
Василь Стахів, кандидат біологічних наук, доцент
кафедри біології та хімії
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
Сузанна Волошин, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри біології та хімії
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено проблему використання елементів музейної педагогіки у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО), розкрито форми, методи, методичні прийоми музейної педагогіки, які на сьогодні є актуальними, запропоновано розроблені приклади квестів, вікторин та музейних уроків, які доцільно проводити з учнями як початкової, так і середньої школи.

Ключові слова: музейна педагогіка; заклади загальної середньої освіти; форми музейної педагогіки; методи музейної педагогіки; методичні прийоми музейної педагогіки.

Літ. 13.

Liliya Stakhiv, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Pedagogy and Methods of Primary Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
Vasyl Stakhiv, Ph.D. (Biology), Associate Professor of the
Biology and Chemistry Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
Suzanna Voloshin, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Biology and Chemistry Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

EDUCATIONAL POTENTIAL OF MUSEUM PEDAGOGICS IN INSTITUTIONS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION

The article highlights the problem of using elements of museum pedagogy in institutions of general secondary education. In particular, the emphasis is on modern educational documents: the Law of Ukraine "On Education", the Law of Ukraine "On Museums and Museum Affairs", the Concept "New Ukrainian School", the State Standard of Primary Education and the State Standard of Basic Secondary Education. The authors revealed the concept of "museum pedagogy", emphasizing a number of non-traditional lessons, the system of which includes museum lessons, which should be held in school and public museums. Within the framework of the outlined problem, the place of excursion work of younger schoolchildren and students of grades 5–9 was also studied, attention was also paid to the method of conducting virtual excursions, which are currently most widely used within the framework of using elements of museum pedagogy. Also, such methods of museum pedagogy as methods of the living word and practical methods, a whole series of methodological techniques are revealed – the reception of showing, visual reconstruction, localization, development of events, etc., in games of museum content, namely – travel games, entertainment games, intellectual and creative games, etc.

The model of the museum-pedagogical process, its components, is outlined; attention is focused on the type of museum workers and tour guides, on the important mission of the teacher during museum lessons or classes.

Also, the authors give specific examples of the use of forms, methods and methodological techniques with the use of non-traditional verbal visualization and museum exhibits during lessons, quests, quizzes, competitions; interesting types of interactive exercises, the structure of reproductive and heuristic conversation, formative assessment techniques for and conducting museum lessons/classes, tasks of an experimental and creative-research nature with the involvement of STEAM education within both museum pedagogy and partnership pedagogy in accordance with the Concept of the New Ukrainian School are proposed.

Keywords: museum pedagogy; institutions of general secondary education; forms of museum pedagogy; methods of museum pedagogy; methodological techniques of museum pedagogy.

Постановка проблеми. Сьогодні завдання, які стоять перед учителями закладів загальної середньої освіти, полягають у

створенні оптимальних шляхів з метою здобуття якісної освіти всіх учнів, підвищення їх інтересу до навчання та вміння використовувати свої знання у

повсякденному житті, тобто формувати в них життєві компетентності. На це націлює низка сучасних освітніх документів, прийнятих упродовж останніх років, а саме: Закон України “Про освіту” [8], Закон України “Про музеї та музейну справу” [7], Концепція “Нова українська школа” [9], Державний стандарт початкової освіти [5], Державний стандарт базової середньої освіти [6] та ін.

У їх основі лежать діяльнісні засади – компетентнісно-практичний особистісно орієнтований підхід як своєрідний “місток”, в якому отримані учнями в початковій школі знання й уміння будуть успішно ними використані у середній [8]. Тому принцип наступності й перспективності відіграє важливу роль у здійсненні успішної організації освітнього процесу, зокрема процесу, пов’язаного із використанням елементів музейної педагогіки.

Акцентуємо увагу на тому, що згідно з освітніми галузями, зазначеними у Держстандарті початкової освіти, окреслені завдання вчителя початкових класів реалізуються через інтегровані навчальні заняття: “Я досліджую світ”, “Я пізнаю світ”, “Навколишній світ”, “Весесвіт” та ін., залежно за якою навчальною програмою здійснює освітній процес заклад загальної середньої освіти [5; 11; 12]. Відповідно до Держстандарту базової середньої освіти (2020) та Концепції НУШ у 5–6-х класах відповідно здійснюється освітній процес за такими модельними програмами, як “Пізнаємо природу” (автори: Тетяна Коршевнік і Олена Ярошенко), “Пізнаємо природу” (автори: Дарина Біда, Тетяна Гільберг, Ярина Колісник), “Довкілля” (автори: Віра Льченко, Катерина Гуз, Любов Булава) та “Природничі науки” (автор – Тетяна Засекіна) [6; 1].

На відповідних уроках чи заняттях у ЗЗСО вагоме місце займає ціла низка педагогічних технологій, зокрема й елементи технології музейної педагогіки, які на сьогодні набули особливої актуальності й популярності як інноваційна система навчання, що приносить належний результат. У ході окресленої проблеми акцентуємо на низці форм, методів та методичних прийомів, які безпосередньо дотичні до музейної педагогіки.

Аналіз досліджень. Поняття “музейна педагогіка” виникло в Німеччині ще на початку минулого століття, воно тісно пов’язане з такими науковцями, як Г. Фройденталем, А. Лихтварком, А. Рейхвенном, Г. Кершенштейнером та ін. В Україні музейна педагогіка, зокрема її елементи, почали популяризуватися на початку ХХІ ст. Низка сучасних науковців, зокрема Ф. Вайдахер [2], Т. Вайнгберг та С. Хавіна [3], С. Волошин [4], Л. Вайда, М. Караманов у своїх наукових розвідках презентують роль і місце музейної педагогіки в освітньому процесі дошкільної, початкової, середньої та вищої освіти.

Мега статті полягає в теоретичному обґрунтуванні сутності використання елементів музейної

педагогіки в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), зокрема початкової та середньої.

Виклад основного матеріалу. Детальний аналіз наукових джерел засвідчує, що сьогодні актуально стає низка *нетрадиційних уроків*: “інтегровані уроки; уроки-конкурси, уроки-турніри, уроки-вікторини; інтерактивні уроки та уроки із використанням інтерактивних вправ “Мозкова атака”, “Акваріум”, “Карусель” та ін.; уроки-мудрості, уроки-щирості, уроки-любові, уроки історичної пам’яті; уроки-презентації; уроки із використанням фантазії: уроки-казки, уроки-сюрпризи; уроки комунікативної спрямованості: уроки-прес конференції; уроки-театралізації; уроки-умовні подорожі; уроки-рольові ігри та ін.” [4, 15].

Важливе місце у цій системі нетрадиційних уроків / занять у ЗЗСО займають *музейні уроки*, які, як стверджують науковці, “проводяться з метою формування в учнів здатності до глибокого сприйняття та засвоєння навчального матеріалу, так як надають неординарні можливості з метою реалізації інтегрованих підходів для вивчення певних тем, збагачують знання школярів та формують в них культуру поведінки в громадських місцях, зокрема й музеях” [4, 16]. Такі уроки мають бути чітко продумані, оскільки у ході їх проведення формується в учнів важлива компетентність – здатність до глибокого сприйняття та ефективного засвоєння матеріалу, який на них вивчається та закріплюється.

Детальний аналіз науково-педагогічної та психолого-методичної літератури дає підставу стверджувати, що важливою формою втілення музейної педагогіки в освітній процес як початкової, так і середньої школи виступає й *екскурсійна робота*, яка проводиться у шкільних та громадських музеях. У цьому сенсі важливе місце посідають й *віртуальні екскурсії* як “відеорозповіді про музеї та історичні місця України та світом” [3; 4], які виступають неординарною організаційною формою навчання, оскільки відрізняються від звичайних екскурсій в реальності своїм віртуальним відображенням справжніх об’єктів, які є чинними, та характеризуються доступністю і можливістю повторного перегляду.

Переконані, що така форма організації освітнього процесу потребує ретельної підготовки вчителя, оскільки необхідно попередньо створити візуальний продукт, наприклад, презентацію Power Point, з метою якомога кращої демонстрації учням комбінації різноманітних панорамних фотографій, озвучення переднього плану фоновою музикою чи підібраними “фотографіями, відеороликами, flash-роликами, планами турів, поясненнями, контактною інформацією тощо” [2, 56]. Тому такий підхід у площині проведення віртуальних екскурсій допомагає учням по-новому сприймати процес навчання, що їх мотивує та націлює на успіх.

На нашу думку, сьогодні шкільні та громадські музеї перетворюються на так звані “живі організми”, де учні мають можливість ознайомлюватися з експонатами за допомогою різноманітних інформаційно-комунікативних, ігрових та проєктних технологій, оскільки очна чи віртуальна інтерактивна екскурсія допомагає учням та вчителям взаємодіяти, що сприяє розвитку “педагогіки партнерства”, на що націлює Концепція Нової української школи, запроваджена минулого навчального року у п’ятих класах закладів загальної середньої освіти [9]. Отже, перелічені форми роботи із використанням елементів музейної педагогіки мають принести відповідний результат.

У ході окресленої проблеми ми також акцентуємо на низці *методів музейної педагогіки*, які мають місце в освітньому процесі як початкової, так і середньої школи: “словесні методи як методи живого слова (репродуктивна та евристична бесіда, читання художніх творів) та практичні методи (організація спостережень, представлення учнівських малюнків, колажів, схем; виконання домашніх завдань шляхом малювання, ліплення, придумування своїх назв експонатів; складання загадок, казок, інсценізація, драматизація, театралізація; виготовлення власних учнівських робіт – малюнків, виробів, макетів, споруд, моделей)” [4].

Сучасними науковцями Т. Вайнгбергом, С. Хавіною простудійовано низку *методичних прийомів музейної педагогіки*, а саме: прийом показу, який створюється для відповідної атмосфери і тривалості споглядання; прийом панорамного показу з метою показу одночасно великої кількості об’єктів; прийом коментування – використовується експонат для демонстрації у розвитку або русі; прийом руху – використовується з метою огляду експозиції; прийом зорової реконструкції – створюється відповідний експонат та відтворюється низка подій; прийом локалізації подій – характеризується емоційним впливом події чи предмета на відповідні об’єкти; прийом зорового порівняння – коли зіставляються або інтегруються різні ознаки одного й того самого експоната; прийом зорової аналогії – з метою відтворення побаченого і почутого в музейних експозиціях; прийом-опис, прийом-репортаж, прийом дискусійної ситуації; прийом “запитання-відповідь”; прийом персоніфікації; прийом проведення літературних хвилинок та прийом-відступ (релакс) тощо [3; 4]. Окреме місце посідають такі методичні прийоми музейної педагогіки, як *ігри музейного змісту*, а саме: ігри-розваги, ігри-подорожі; інтелектуально-творчі ігри; ігри з сюжетом літературних творів та ін. [4].

Також увагу зосереджуємо й на міміці та емоційних жестах як невербальних засобах музейної педагогіки, що служать нетрадиційною мовою спіл-

кування і займають належне місце в освітньому процесі закладів початкової та середньої освіти.

Отже, моделлю музейно-педагогічного процесу виступає низка складників, які окреслюють музейне середовище, представлене відповідним приміщенням, простором, експозиціями, експонатами, глядачами, музейними педагогами із використанням відповідних форм, методів, методичних прийомів та засобів музейної педагогіки.

Акцентуємо, що для вчителя початкових класів та учителів природничих наук, біології у середній школі на сьогодні добрим порадиником виступають сайти Інтернету. Зокрема, вартими, на наш погляд, є сайт “Музей-дітям”, який пропонує вчителям разом з музейними працівниками в музеях проводити “майстер-класи, ігри-квести, а також залучати батьків до проведення заходів родинного спрямування – цікавих акцій, проєктів, інтерактивних ігрових екскурсій тощо” [13].

Отже, музейна педагогіка на сьогодні розглядається як інноваційна педагогічна технологія, вона набуває великої популярності в системі освіти, зокрема як початкової, так і середньої шляхом створення музейних програм, видання навчально-методичних посібників, розроблення методичних рекомендацій та порад педагогам. Наводимо низку конкретних прикладів, як можна використати в освітньому процесі ЗЗСО форми, методи та методичні прийоми із застосуванням музейних експонатів та нетрадиційної вербальної наочності з метою формування в учнів аудіовізіо-кінестетик та з метою реалізації завдань Нової української школи.

Так, у зоологічному музеї, який входить до структури біологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, доцільно, на наш погляд, провести серію *музейних уроків з теми “Охорона тваринного світу. Червона книга України”*. Наприклад, використовуючи елементи технології “Створення ситуації успіху”, учні на початку занять обов’язково мають пригадати правила поведінки у музеї, а саме: “Не галасувати. Не бігати по залах. Не чіпати експонати руками. Не закривати експонати іншим учням. Не перебувати екскурсовода. Робити світлини лише з дозволу. Не їсти в музеї. Не користуватися телефоном. Після закінчення екскурсії обов’язково подякувати екскурсоводу” тощо [13].

Наступний крок: оголосити тему і мету уроку чи навчального заняття, запитати, що учні очікують від них. Після цього можна поверхнево ознайомити їх з експонатами, які є розміщені по кімнатах музею, а потім зупинитися на залі, де експонуються скелети тварин. Тоді на мультимедійному екрані можна продемонструвати малюнок із стеллеровою коровою і запитати учнів, чи доводилося їм бачити таку тварину в реальному житті, а можливо по теле-

візору чи в гаджетах. Потім можна залучити учнів до дискусії на тему “Чому багатьох тварин люди уже ніколи не побачать”.

Наступним етапом проведення музейного уроку може стати об’єднання учнів в групи з метою виконання завдання – “Скласти пазли тваринок”, які експонуються в музеї, на великому мультимедійному планшеті. Зауважуємо, що таке завдання доречно провести у формі змагання. Потрібно звернути увагу учнів на те, що багатьох із запропонованих тваринок на сьогодні на планеті Земля уже немає або їх є дуже мало.

За тим учні можуть бути запрошені на “Хвилинку Знайка”, яку в сучасних музеях переважно проводить екскурсовод чи інший музейний працівник. Зауважуємо, що такий вид роботи може здійснювати й учитель, заздалегідь підготувавши відповідну інформацію. Тоді можна запропонувати учням підійти ближче до скелета стеллерової корови і послухати цікаву розповідь про цю гігантську морську тварину, яка уже є на чорній сторінці Міжнародної Червоної Книги. Учні розглядають скелет корови і зіставляють з малюнком, висвітленим на екрані. На завершення з учнями потрібно провести репродуктивну бесіду і здійснити формувальне оцінювання шляхом використання однієї із його технік – “Мікрофон”.

Надалі учні з’ясовують, що у свій час їла корова, чи бачили вони, як виглядає морська капуста (учні з цією метою можуть перейти в попередню залу і розглянути вологий препарат з морською капустою – бурими водоростями), акцентуючи увагу на тому, що ця капуста є дуже корисною, оскільки містить багато йоду, надзвичайно потрібного людському організму.

Наступним етапом може стати “Поетична скарбничка”. Учні пропонується розглянути скелет морської корови, а потім вчитель чи добре підготовлений учень, або диктор може прочитати вірш Л. Костенко про цей витвір природи: “Прощай, морська корова із Командорських островів!”. Учні мають уважно вислухати, а потім у парах один одному поділитися своїми від почутого і побаченого.

Також учителеві у пригоді може стати словникова робота із поясненням учням такого поняттєво-категоріального тезаурусу: “заповідники”, “заказники”, “Червона книга України”, “Міжнародна Червона книга”, “чорні сторінки Червоної книги”, “червоні сторінки Червоної книги”, “релікта” тощо.

Зі свого боку, учням можна запропонувати пофантазувати на тему “Значення тварин для природи і людини” або “Морські ферми”. Завершити екскурсію можна створенням групами учнів листівки для музейної крамниці.

Зазначасмо, що для проведення такого етапу уроку чи заняття, як “Рефлексія”, учителі можуть використати запитання-завдання: “На якій екскурсії

ви побували? Яка частина екскурсії вам найбільше сподобалася? Що нового ви дізналися? Назвіть три цікаві факти, які ви запам’ятали. Що в екскурсії було для вас новим, а що – відомим? Про що б хотіли дізнатися більше? Що хотіли б змінити в екскурсії? Що цікавого розкажете своїм батькам вдома? тощо” [13].

Далі учнів можна запросити до наступного залу, де експонуються опудала птахів, щоб ознайомити їх з величезною кількістю представників пташиного царства, в тому числі й вимерлих. Тут доречною може стати пауза, щоб екскурсанти осмислили, чому на Землі зникають тварини та рослини. На домашнє завдання зі сайтів Інтернету доцільно запропонувати знайти повчальні історії про винищення, наприклад, мандруючого голуба чи очкового баклана, яких можна побачити лише в таких музеях. Цікавою формою роботи може стати пошук учнями на малюнках птаха, чиє опудало вони розглядають, а також вони можуть легко доторкнутися до екрана, що відтворить спів тої чи іншої пташини, та насолодитися ним.

Варто зауважити, що з учнями 8 класів ми пропонуємо у музеї або в контексті проведення віртуальної екскурсії, використовуючи відповідні сайти Інтернету, провести урок на **тему “Різноманітність птахів”**. Його метою буде сприяння їх глибшому ознайомленню з різноманітністю представників Царства “Тварини”, допоможе закріпити знання про особливості розмноження та розвиток птахів, способи життя, а також розвиватиме в учнів пізнавальний інтерес, формуватиме логічне й критичне мислення та уміння працювати у парах й групах.

Очікуваними результатами буде вміння учнів наводити приклади птахів своєї місцевості, розпізнавати тварин на зображеннях, характеризувати особливості розмноження та розвиток представників пташиного царства.

У ході проведення таких музейних уроків учням можна запропонувати виконати низку тестових завдань закритої форми з однією правильною відповіддю:

1. Розкрити ознаки, які є спільними для птахів і плазунів (можна запропонувати скористатися методикою інтерактивної вправи “Діаграма Венна”): А – відділи тіла; Г – похідні покривів; Б – покриви; Д – три повіки; В – дзьоб;

2. Встановити причини поширення птахів у різних кліматичних зонах: А – пир’яний покрив; Б – здатність у разі настання несприятливих умов упадати в сплячку; В – великі розміри; Г – теплокровність;

3. Указати залози шкіри птахів: А – отруйні; В – пахучі; Б – куприкова; Г – потові.

Потім можна учням запропонувати поміркувати, чим відрізняється процес линяння у птахів і змій та як пояснити, чому окремі птахи дуже худнуть під час зміни оперення. Це завдання учні можуть виконувати в парах або створених групах.

Водночас використовуючи інтерактивну вправу “Мозковий штурм”, можна учням дати на роздум таке питання: “Чи буде задишка у птаха після тривалого перельоту. Які зміни у зв’язку із цим процесом відбуваються в травній і видільній системах птахів?”

Також учитель може запропонувати учням послухати через диктофон розповідь птаха, яку можна назвати “сповіддю”: “Я – дуже дивний птах. Про мене розповідають багато цікавого, але не все із цього відповідає дійсності. За поширеною думкою, коли я відчуваю небезпеку, то ховаю свою голову в пісок, і в цей час можна легко підійти й схопити мене. Однак насправді ніхто цього ніколи не бачив. Адже я просто не роблю цього! А наштотхнути людей на таку думку могли ті обставини, що коли я в небезпеці, то лягаю на землю, витягую шию й уважно спостерігаю. Але як тільки небезпека наближається, я поведжусь так само, як і інші тварини, – підхоплююсь і тікаю! Я не вмю літати, але це компенсується моєю здатністю швидко бігати. Я можу пересуватися зі швидкістю 80 км/год. і підтримувати цю швидкість майже кілометр! Усе в мені пов’язано з префіксом “най”: найшвидший, найбільший, найважчий [10].

Після отриманої інформації доцільно учням запропонувати таке завдання – знайти в музеї опудало птаха, про якого йде мова. Далі їх можна запитати: “Оповідь якого птаха ви почули? (страуса). Як ви вважаєте, чи мають ці птахи розвинений кіль?”

Крім того, подаємо екскурсантам інформацію про те, що у світі налічується понад 8500 видів птахів, їх поділяють на три групи: безкільові, пінгвіни та кілегруді, після чого можна повідомити теми уроку і знову запитати: “Який матеріал можуть використовувати птахи для будівництва гнізда?”. На екрані можна проєктувати ілюстрації з різноманітними пташиними гніздами, запропонувати знайти їх у музейній кімнаті, і розказати про свої враження від побаченого й почутого.

У ході проведення такого уроку учитель або музейний працівник може також залучити учнів до виконання інтерактивної вправи “Мозковий штурм”, під час якого вони висувають ідеї, пов’язані з тим, чому окремі птахи, наприклад, пінгвіни, чайки, гари, не влаштовують гнізд. Узагальнивши отриману інформацію, учні мають дійти висновку, що таке явище пов’язане із недостатністю природного матеріалу.

Використовуючи мультимедійний проєктор, також можна запропонувати учням переглянути документальні факти про те, як птахи в’ють свої гнізда, який будівельний матеріал використовують, і як, зробивши гніздо, починають відкладати в нього яйця. Важливо наголосити, що птахи турбуються про потомство, звернути увагу на різноманітність яєць за формою та розмірами. На завершення учням про-

понують підійти до стелажу, на якому розміщені музейні експонати, – гнізда різних птахів і детальніше ознайомитися з різноманітністю пташиних яєць.

Потім учням доцільно поставити такі запитання: “Чи однакову кількість яєць відкладають різні види птахів?”. Можна скористатися інформацією, поданою в Інтернеті чи зібраною з довідково-енциклопедичної літератури.

Крім того, можна задати учням запитання для роздумів, запропонувавши виконати їх в групах (відповіді учні шукають, скориставшись своїми планшетами):

1 група – Від чого залежить кількість і розміри яєць у птахів?

2 група – Як довго відбувається зігрівання яєць в очікуванні вилуплення?

3 група – Якого кольору можуть бути яйця у птахів? Від чого це залежить?

Учні обговорюють ці проблеми і з’ясовують, у чому полягають особливості будови пташиних яєць.

Потім, розглядаючи пташині яйця, зосереджуємо увагу учнів на цікавих фактах, які оголошує або екскурсовод, або музейний працівник. Екскурсанти також ознайомлюються із надгніздовими та виводковими птахами, зосереджуючи увагу на їх особливостях будови і життєдіяльності пташенят. Заслухавши відповіді учнів, ми пропонуємо їм приступити до складання опорної схеми із фіксацією отриманої інформації.

Переконані, що доречною формою у ході проведення таких уроків в музеї є підведення учнів до інформації про те, що зозулі підкладають яйця в чужі гнізда. Вони можуть почути звук, який видає зозуля, а потім мають знайти опудало птаха і обговорити, чому у народі зозулю називають “поганою матір’ю”, де риса характеру переноситься на людей.

Потім учням пропонується послухати голос диктора, після чого можна продемонструвати фільм про повадки зозулі. Учні мають прийти до висновку, що насправді зозулі не є поганими матер’ями, позаяк дуже добре піклуються про своє потомство, підкидаючи яйця у гнізда тих птахів, в яких пташенята вилуплюються набагато пізніше, а це значить, що зозуленята отримують від чужих “батьків” набагато більше опіки та корму, ніж їхні “рідні дітки” [10; 13].

Звертаємо увагу й на те, що учням пропонується детальніше ознайомитися з різноманітністю птахів, представленою величезною колекцією, яка є в зоологічному музеї, з метою отримати якомога більше інформації про те, що усі види птахів об’єднуються у три великі групи: безкілеві, кілегруді й пінгвіни. Після розповідей музейного працівника екскурсанти заповнюють таблицю “Різноманітність птахів”, яка вміщає три колонки – “Назва групи птахів”, “Представники групи” та “Характеристика птахів”.

Далі школярам можна запропонувати таке запитання для роздумів “Чи щільною є шкаралупа яйця страуса?”. Їм пропонується розглянути яйце як музейний експонат цієї птахи і оцінити його вагу. Учні припускають, яка його маса, а потім зважують на музейних вагах, і на основі отриманої інформації приходять до висновку, що шкаралупа яєць страуса здатна витримати вагу до 15 кг.

Потім учням пропонується відгадати загадку про пінгвіна, підійти й розглянути його опудало і запропонувати порадитись у групах, чому ці птахи не літають. Учні мають прийти до висновку, що основна ознака птахів літати є помилковою, про що свідчать такі представники, як страуси і пінгвіни. Потім учням можна запропонувати пояснити, чому пінгвіни та білі ведмеді ніколи не можуть зустрітись.

З цією метою, використовуючи елементи STEAM-освіти та метод фокальних об'єктів технології формування творчої особистості, можна запропонувати учням скласти казку, пофантазувавши все-таки про їх зустріч. Або за недостатністю часу на музейному уроці дати це завдання учням виконати з батьками як “хвилинку партнерства” вдома, щоб ідеї батьків були обов'язково враховані й використані.

Потім учні як аудіо-візіокінестетики можуть отримати інформацію по те, що пінгвіни плавають з великою швидкістю – до 40 км/годину, оскільки в них добре розвинений кіль.

На узагальнення і закріплення знань можна провести з учнями евристичну бесіду на формування критичного мислення. “Чому в насиджаного яйця жовток завжди повертається зародковим диском угору?”, “Чому яйця з вимитою шкаралупою швидко псуються?”, “Чому в надгнізді птахів про нащадків, як правило, піклуються самка і самець, а у виводкових – лише самка?”. А потім, використовуючи фліп-чарту, провести інтерактивну вправу “Мозковий штурм” на тему “У чому полягають переваги в будові яйця птахів порівняно з яйцями плазунів?”. Далі учнів можна задіяти до “Творчої лабораторії”: “Чому в Стародавньому Єгипті символом справедливості був знак, який символізував перо страуса?”.

Уважаємо, що підбиття підсумків у проведенні музейного уроку доцільно провести шляхом складання Т-схеми із використанням колонок “Я знав / знала”, “Я дізнався / Я дізналася”, а на домашнє завдання, використовуючи принцип демократичності, можна запропонувати низку індивідуальних та творчих завдань: “Підібрати або скласти загадки про птахів; скласти “шпаргалку з навмисними помилками”; підготувати повідомлення на тему “Пам'ятники птахам”.

Наголошуємо, що учням у ході проведення музейних уроків доцільно запропонувати також презентувати свої мініпроекти, яким можна присвятити різноманітним рядам птахів, пошуку їх гнізд та кла-

док, визначення відповідних екологічних груп представників цього тваринного царства. Крім того, учні можуть у музеях проводити різноманітну дослідницько-пошукову й експериментальну роботу, відгадувати загадки і брати участь у різноманітних квестах.

На закінчення таких уроків доцільно, на наш погляд, проводити низку інтерактивних вправ, наприклад “Час похвали птахам”, під час якої кожен учень може висловитись, розпочавши свою похвалу словами: “Я хочу подякувати птахам за ...” або від імені представників пташиного царства писати твори-есе чи створювати колективні розповіді з метою складання книги “Скарги птахів”. Зауважуємо, що такі акції можуть завершуватись в музеї оглядом зали ссавців для проведення наступної пошукової роботи з огляду систематики класу тварин.

Висновки. Отже, музейна атмосфера, музейний простір, музейне середовище у ході відвідування учнями музеїв залишає в них незабутні враження. Музейні уроки є ефективними, оскільки учні не лише отримують величезний багаж знань пізнавального характеру, а й у них формується логічне, критичне та творче мислення, вони залучаються до різноманітної пошукової і дослідницької діяльності, стають аудіо-візіокінестетиками, що так важливо для закладів загальної середньої освіти у контексті створення сучасної діяльної компетентнісно-орієнтованої Нової української школи.

ЛІТЕРАТУРА

- Біда Д., Гільберг Т., Колісник Я. Пізнаємо природу : підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Генеза, 2022. 256 с.
- Вайдакхер Ф. Загальна музеологія : посібник. Львів : Літопис, 2005. 628 с.
- Вайнберг Т.Б., Хавіна С.Я. Музейна педагогіка – перспективний напрям у сучасній системі національної освіти. *Вивчаємо українську мову та літературу. Позакласна робота.* 2014. № 2 (02). С. 2–7.
- Волошин С. Музейна педагогіка у початковій школі: методичні рекомендації до проведення спецкурсу. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2018. 68 с.
- Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdvy-novuj-standart-pochatkov-oyi-osvity-shho-tse-oznachaye/>.
- Державний стандарт загальної середньої освіти. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
- Закон України “Про музеї та музейну справу”. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
- Закон України “Про освіту” URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
- Концепція Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol>.
- Зоологічний музей Львівського національного університету імені Івана Франка: Віртуальний 3DТур. URL: <http://zoo-museumlnu.virtual.ua>.
- Нова українська школа: освітня програма початкової школи науково-педагогічного проєкту “Інтелект

України” цикл I (1–2 класи). URL: https://intellectukraine.org/files/Naukova_ta_metodychna_baza_2018_2019/01%20Navchalni_programy_2018_2019/Osvitnya_programa_2018.pdf.

12. Програма для закладів загальної середньої. URL: <https://vseosvita.ua/library/zmist-osvitnoi-galuzi-prirodnavstvotvo-u-strukturi-derzhavnogo-standartu-pocatkovoi-zagalnoi-osviti-35548.html>.

13. Шляхами створення єдиного освітнього культурного простору у м. Львів: навчання у музеї / укл. В. Олійник, Т. Ольшанецька. URL: http://school23.lviv.ua/files/Proektni_uroki_u_museah.pdf

REFERENCES

1. Bida, D., Hilberh, T. & Kolisnyk, Ya. (2022). Piznaie-mo pryrodu: pidruchnyk intehrovanoho kursu dlia 5 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Let’s get to know nature: a textbook of an integrated course for the 5th grade of general secondary education institutions]. Kyiv, 256 p. [in Ukrainian].

2. Vaidakher, F. (2005). Zahalna muzeolohiia: posibnyk [General museology: a guide]. Lviv, 628 p. [in Ukrainian].

3. Vainhberh, T.B., Khavina, S.Ya. (2014). Muzeina pedahohika – perspektyvnyi napriam u suchasni systemi natsionalnoi osvity [Museum pedagogy is a promising direction in the modern system of national education]. *We study Ukrainian language and literature. Extracurricular work*. No. 2 (02), pp. 2–7. [in Ukrainian].

4. Voloshyn, S. (2018). Muzeina pedahohika u pochatkovii shkoli: metodychni rekomendatsii do provedennia spetskursu [Museum pedagogy in elementary school: methodical recommendations for conducting a special course]. Drohobych, 68 p. [in Ukrainian].

5. Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity [State standard of primary education]. Available at: <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdyy-novyj-standart-pocatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/>. [in Ukrainian].

6. Derzhavnyi standart zahalnoi serednoi osvity [State standard of general secondary education]. Available at: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ [in Ukrainian].

7. Zakon Ukrainy “Pro muzei ta muzeinu spravu” [Law of Ukraine “On Museums and Museum Affairs”]. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua>. [in Ukrainian].

8. Zakon Ukrainy “Pro osvitu” [Law of Ukraine “On Education”]. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. [in Ukrainian].

9. Kontsepsiia Nova ukrainska shkola [The concept of the New Ukrainian School]. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/ag/nova-ukrainska-shkol>. [in Ukrainian].

10. Zoolohichni muzei Lvivskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Franka: Virtualnyi 3DTur [Zoological Museum of Ivan Franko Lviv National University: Virtual 3D Tour]. Available at: <http://zoo-museumlviv.virtual.ua>. [in Ukrainian].

11. Nova ukrainska shkola: osvitalia prohrama pochatkovoi shkoly naukovo-pedahohichnogo proiektu “IntellectUkraine” tsykl I (1–2 klasy) [New Ukrainian school: the educational program of the elementary school of the scientific and pedagogical project “IntellectUkraine” cycle I (grades 1–2)]. Available at: https://intellectukraine.org/files/Naukova_ta_metodychna_baza_2018_2019/01%20Navchalni_programy_2018_2019/Osvitnya_programa_2018.pdf. [in Ukrainian].

12. Prohramma dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Program for institutions of general secondary education]. Available at: <https://vseosvita.ua/library/zmist-osvitnoi-galuzi-prirodnavstvotvo-u-strukturi-derzhavnogo-standartu-pocatkovoi-zagalnoi-osviti-35548.html>. [in Ukrainian].

13. Shliakhamy stvorennia yedynoho osvitnoho kulturnoho prostoru u m. Lviv: navchannia u muzei [Ways to create a unified educational cultural space in the city of Lviv: learning in a museum]. (Ed.). V. Oliinyk, T. Olshanska. Available at: http://school23.lviv.ua/files/Proektni_uroki_u_museah.pdf [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.06.2023

“Не будуйте дрібних планів – в них немає тієї чарівної сили, яка розбурхує кров, і, ймовірно, не будуть реалізовані. Будуйте грандіозні плани, ставте високі цілі у своїх надіях і в роботі, пам’ятаючи про те, що грандіозний, логічно складений план ніколи не зникне”.

*Джеймс Бернхем
американський філософ, соціолог*

“Весь сенс життя полягає в нескінченному завоюванні невідомого, у вічному зусиллі пізнати більше”.

*Еміль Золя
французький письменник*

“Навчання й досі розуміють лише як розвиток розуму, в той час коли воно має стати джерелом сил для оновлення та творення”.

*Марія Монтесорі
італійський педагог, лікар, філософ*

